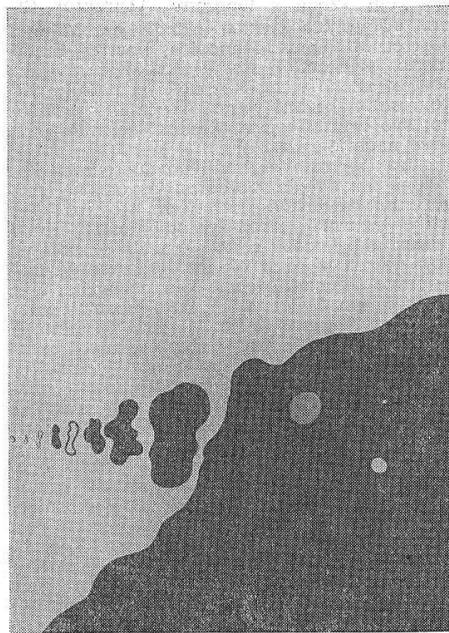

INDEKS KNJIGA

DANILO KIŠ: »PO-ETIKA«
Knjiga druga, »Ideje«, Beograd, 1974.

U nas su retke knjige književno-teorijskog karaktera kakva je »Po-etička« Daniela Kiša. Ona, zapravo, i nije nekakav skup eseja i kritika, gde bi ovaj naš renomirani pisac izneo svoja saznanja o literaturi na visokom teorijskom nivou. Knjiga »Po-etička« je u stvari knjiga intervjuja pravljениh sa piscem i objavljenih na stranicama naših listova i časopisa. Od trinaest razgovora, koliko ih ima u ovoj knjizi, ne bi se mogao naći ni jedan koji bi zvučao kao suvišan. Odmah se da uočiti da je Kiš, razgovor, odnosno intervju, najmanje shvatio kao informaciju, već kao književni žanr kojim se može iskazati mnogo šta i zato ovi dijalozi deluju dosta neposredno, spontano, i iskreno. Sve što je Kiš ovde izneo svedeno je na jedan okvir koji ne obuhvata samo njegovu poetiku, u pravom smislu te reči, već mnogo šire — odnos književnosti i društva, odnos pisca prema društvu, o našoj savremenoj poeziji, prozi, o angažovanosti književnosti i drugim problemima kulturnog i društvenog značenja. Dakle, širok dijapazon misli i ideja. Njegova shvatanja nemaju dubinu esejističkog razmatranja, ona su često naznačena, u obrisima, koji nisu nedorečeni, već jasni i nedvosmisleni.

Pre svega, za jednog písca je hrabrost govoriti skoro analitički o svojim delima. Kiš to čini govoreći o svom romanu *PESČANIK*. On otvara svoje namere, ciljeve, čak se, u tom pogledu, sukobljava sa književnom kritikom koja je donela svoj sud o tom romanu. Posle svih tih ispovedanja rekonstrukcije stvaralačkog procesa, pokušaja da i on sám uđe u suštinu vlastite kompleksne romaneske strukture, postavlja se pitanje koliko je dobro za jednog pisca da otkriva, sám, onaj smisao dela koji je po njegovom mišljenju primaran. Jer, umetničko delo često dobija niz značenja kojih pisac nije bio svestan dok je stvarao, a upravo te nенamerne stvari postaju ve-

likim delom glavno bogatstvo knjige. Na izvestan način Kiš to potvrđuje prihvatajući definiciju da je umetničko delo plod »truda i čuda«. U svakom slučaju takve piščeve ispovesti su dobranamerne i pomazučaocu, odnosno onom ko njegovo delo proučava.

Očigledno je da je Kiš svoja shvatanja formirao na tekovinama moderne literature, pogotovu francuske, one od Bodlera, parnasovaca i simbolista, pa do danas. Ali, sreća je u tome što taj francuski duh ne provejava kao mondenstvo, već kao stvaralačko preim秉stvo.

Njegovi stavovi nisu pozverski, lažni i nemetljivi, već zasnovani na životnom i stvaralačkom iskustvu. Verujući u, ne samo estetički, već i etički karakter književnosti, odnosno umetnosti, Kiš pokazuje svoju istinsku orientaciju. Otuda poetika i etika imaju zajedničkog.

Sledeći Sartrovo mišljenje o angažovanoj literaturi, poštujući o tome u nas Krležina shvatanja, Kiš smatra da »danas u nas, i uopšte ja ne verujem u mogućnost angažovanja kroz umetnost, pogotovu u zagrijaju Beletre. Angažovan pisac je contradiction in adjecto. Može se biti samo angažovan novinar ili angažovan prodavac novina«. Čista umetnost danas ima pejorativni karakter, mada je i ona oblik angažovanosti, ali pisac svojim etičkim opredeljenjem postaje angažovan.

Ovakva zrela razmišljanja govore da Kišova »Po-etička« ima programatski karakter, da pored svojih slabosti — ponavljanja, varijacija na istu temu, delimično pretencioznosti — ima svoju intelektualnu pozadinu i izražava piščevu potrebu da je kaže.

Vuk Milatović

DORĐE SUDARSKI RED: »VAZDUH SUV U USTIMA«

Edicija »Stražilovo«, Novi Sad, 1974.

Druga pesnička zbirka Đorda Sudarskog-Reda — »Vazduh suv u ustima« — u pojedinim fragmentima akcentuje univerzalnija značenja, a pojavljuje se, u celini uvez, u diskretnom osvetljenju nepretenciozne, začetne lirske ekspresije i meditacije, te, u poetsko likovnom vidu, kao isekak prostora i vremena na usputnoj stanicu beskućničke budnosti.

Kratkim potezima, u medaljonskom krokiju, pesnik zapisuje svoja viđenja i snovidena, doživljena u najbližem pozorju drame prolaznosti, u sobnom kutku usamljenosti, kraj prozora okrenutog prema velikom trgu, na zamišljenim putevima neostvarenih putovanja ili na onim, već zašlim u uspomene. I osećanja i misli u zasenku su izvesne nedorečenosti, odnosno fragmentovani saopštenja. Pesme u ovoj zbirki čini se da su jedino mogle nastati u malem zašvodenim prostorima — upravo tamo gde je bilo, ili je samo privremeno odsutno, grejno telo ljubavi.

Dorđe Sudarski Red je nastojao da neposredna opažanja, fiksiranu događajnost, stvari i pojave sa pesničkim likom, odbira i oblikuje kao datost od šireg ljudskog i poetskog značaja, od vrednosti, ma i podsetničke. A, tako reći, u isti mah kao da je neprekidno osluškivac i protkivao tih strujanje melanholije i zamišljenosti u vremenu »gde su kratki sni«, gde se pojave polagano gube »tišini kravotoka«, tako da i sve ono što je bilo ili jeste živopisni prior ili »sva realnost dana« ostaje izvan stvarnog doticaja, u maglenim daljinama, iza kišne zavese.

Outuda, valjda, noseći akcenti ove poezije ne nalaze se u pojedinačnim pesmama, pa ni u njihovom podtekstu, već na kraju zbirke, gde se završava jedan tih uvod u buduću retrospektivu. Pesnik je, na kraju, morao glasnije reći da su mu teški okovi usamljenosti i da treba putovati. Poziv na putovanje je većni pesnički poziv, višežičan i nedoučiv kao i nespokoj stvaralaštva. U stihovima Đorđa Sudarskog čuli smo ga odsudnije posle pesme u kojoj je izražena strepnja da ne počne kraj!

Jovan Dundin

RANKO STOJANOVIĆ: »BELA LAĐA«
Slovo ljubave, Beograd, 1973.

Pripovedačka opredeljenost pisca *Bele lađe* je nedvosmislena, što, obzirom da se radi o mladom piscu, koliko god da iznedađuje, nosi u sebi i izvesnu prenagljivost i jednostranstvo. Time se, pored onoga, što inače prati spisateljsku avanturu javljanja svakog mladog pisca, najvidljivije karakteriši pojavljivanje R. Stojanovića kao pripovedača. Kao svoj pripovedački postupak, novi pripovedač je izabrao onaj koji susrećemo u romanu toku svesti, dakle uveliko izgrađen način pripovedanja. U pogledu tematike, za Stojanovića je karakteristična usmerenost na teme iz svakodnevnog života. I ono prvo, a naročito ovo drugo, svrstavaju ovog prozaistu među pisce našeg najmlađeg književnog naraštaja.

Kad je reč o postupku, izvesno je da je upravo on u najvećoj meri odredio prirodu i domet Stojanovićevog literarnog pokušaja. Već sama činjenica da ovo svoje opredeljenje sam pisac na izvestan način otvoreno obelodanjuje, bez ikakvih pokušaja da ga prikrije ili umanji, upućuje na jednu talkvu ocenu. Naravno, kao i uvek kad se radi o postupku nekog pisca, presudnije je to kako se taj postupak manifestuje počev od opštег plana pa do najstavnijih pojedinosti. U tom pogledu se može reći da je pisac *Bele lađe* težio ostvarenju utiska kako se on oko samog postupka nije naročito trudio; pripovedanje teče neusiljeno, bez zastajkivanja i poteskoča, asocijacija koje bi upućivale na udubljivanja, uopštavanja itd. Zbog ovakve piščeve orientacije njegov doprinos razvijanju izabrane tehnike pripovedanja nije posebno značajan. S obzirom na izgrađenost ovog postupka, to se piscu, istini za volju, ne bi moglo ni zameriti.

Postupak nekog pisca je značajniji u pogledu onoga što je tom piscu omogućio da ostvari. S te strane se pokazuju najvažnije osobine *Bele lađe*. Odsustvo čvrste i posebno zanimljive fabule koja bi bila glavni nosilac umetničkog toka je, sva